

DR. LÁSZLÓ BALÁZS*

A kapcsolati erőszak erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről

1. Alapvetés

A jogszabályokkal, különösen az életviszonyokba erőteljesen beavatkozó büntetőtörvénnyel szemben elvárható a fogalmi rendszer letisztultsága. Szükséges egyfelől, hogy adott jogszabályon belül azonos jogi kifejezés (fogalom) ugyanazt a jelenséget vagy jogintézményt jelölje, másfelől a különböző fogalmak mögött különböző jelentéstartalomnak kell állnia. Az egy fogalomkörbe tartozó, de részleteikben különböző jelenségek, jogintézmények esetében a közös elem (*genus proximum*) lényegi azonossága mellett a megkülönböztető elemek (*differentia specifica*) elhatárolhatósága szükséges. Az azonos jogi fogalmak jogalkalmazók általi egységes értelmezésének a jogbiztonság szempontjából alapvető követelménye¹ kizárólag akkor teljesíthető, ha már a jogalkotó is figyelemmel volt a büntetőjog dogmatikai egységességének fenntartására a törvény megalkotása vagy módosítása során.

Büntetőjogunk egyik *genus proximum* jellegű fogalma az erőszak. A törvényben megjelenő különböző erőszakfogalmak (erőszakos magatartás, kvalifikált erőszak, személy elleni erőszakos büntetendő cselekmény, személy elleni erőszakos bűncselekmény) mind-egyikének kapcsolódnia kell e közös lényeghez, ugyanakkor valamennyi fogalomnak önálló létjogosultsággal (jelentéstartalommal) is rendelkeznie kell, egymástól elkülöníthetőnek, a költségtételnek pedig indokoltnak kell lennie.

2. A kapcsolati erőszak mint a Btk. új (?) tényállása

A kapcsolati erőszak bűncselekménye a 2013. július 1. napján hatályba lépett új büntetőtörvény, a 2012. évi C. törvény (Btk.) közlönyállapotában még nem szerepelt, azt az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi LXXVIII. törvény utólag, de a Btk. hatálybalépéséhez igazodó hatállyal illesztette a büntetőtörvénybe. E törvény miniszteri indokolása szerint a tényállás a kriminológiai fogalom szerinti családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés eszköze, amelynek „önálló, új tényállás jellegét tovább erősíti, hogy a már meglévő tényállásokhoz képest – a sértettek speciális jellegére és a rendszeres elkövetésre tekintettel – az új tényálláshoz kapcsolódó szigorúbb büntetési tételek mellett, abban olyan új magatartások kriminalizálása is megjelenik, amelyek eddig nem szerepeltek a Btk.-ban; a törvény ennek megfelelően a testi sértés szintjét el nem érő, de a sértett emberi méltóságát súlyosan sértő erőszakos magatartásokat és a gazdasági ellehetetlenítést is büntetni rendeli.”²

Ahogy arra az indokolás is utal, a törvény a bűncselekmény elkövetési magatartásait (többnyire) a Btk.-ban szereplő – és a korábbi büntetőtörvényben is szerepelt – büntetőjogi tényállásokra hivatkozással határozza meg, a törvény szándéka egyfajta előrehozott, illetve megerősített védelemmel az elkövető elrettenítése, és erre figyelemmel egyes, a kapcsolati erőszak adott alakzatánál enyhébb büntetéssel fenyegetett, a

* Ügyészségi fogalmazó, Fonyódi Járási Ügyészség; abszolváltn doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

¹ BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2014. 107. o.

² Miniszteri indokolás a 2013. évi LXXVIII. törvényhez, Részletes indokolás a 19. §-hoz, 5. pont.

családon belüli erőszak körébe vonható bűncselekményeket (a testi sértés egyes alakzatait, a becsület-sértést, a személyi szabadság megsértését és a kényszerítést) súlyosabban rendel büntetni.³

A kapcsolati erőszak törvényi tényállásában a jogalkotó – valamennyi alakzat esetében – az elkövető gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen elkövetett cselekményeket rendel büntetni. Az egyes elkövetési magatartások a két alapesetben az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás, illetőleg a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek történő kitétele; az első alapesetbe köthető minősített esetben a könnyű testi sértés alapesete vagy a tetteles becsületsértés; míg a súlyosabban minősülő esetben a minősített (aljas indokból vagy célból, illetve védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, avagy a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett) könnyű testi sértés, a súlyos testi sértés alapesete, a személyi szabadság megsértése vagy a kényszerítés.

Az alábbiakban azt vizsgálom, hogy a kapcsolati erőszak tényállása hogyan illeszkedik a Btk. dogmatikai rendszerébe, azon belül is az erőszak fogalmkörébe, és ez milyen gyakorlati, jogértelmezési-jogalkalmazási következménnyel járt és járhat.

3. A jogalkotó választása – a társadalmi üzenet és a dogmatikai beilleszthetőség mércéje

A törvényi tényállásból is kiolvashatóan a kapcsolati erőszak tényállásának rendeltetése meghatározott személyi kör fokozott védelme a sérelmükre elkövetett rendszeres erőszakos cselekményekkel szemben. E fokozott védelem a jogalkotás, illetve a büntető jogalkalmazás útján elvileg négy módszerrel (lett volna) biztosítható. A megoldások különbözősége a társadalmi üzenet erősségében, illetve a büntetőjog dogmatikai rendszerébe történő beillesztés nehézségében és ennek lehetséges jogalkalmazási következményeiben mutatkozik meg.

Az egyik lehetőség a fokozott védelem biztosításának jogalkalmazásra hagyása. Ez nem jelenti azt, hogy a jogalkotó a fokozott védelmet semmilyen eszközzel nem ösztönözhetné, erre szolgáló lehetőségek az Alap-

törvényben, a Btk. preambulumban, vagy a törvény (javaslat) miniszteri indokolásában történő céltételezés. Ugyancsak a kívánt irányba terelheti a jogalkalmazást a Kúriának a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről szóló iránymutatása⁴ is. Ez a megoldás a korábbi büntetőtörvényhez képest a jogalkotó részéről látványos elmozdulást nem jelentett volna, társadalmi üzenetértéke ezért csekélyebb, vitathatatlanságát azonban, hogy újabb minősítési, elhatárolási, halmazati kérdéseket nem generált volna. Ugyanakkor a konkrét törvényi rendelkezések nélküli jogalkotói céltételezések és kúriai iránymutatások büntetés kiszabására gyakorolt tényleges hatása nehezen mérhető.

Látványosabb megoldás az, ha a jogalkotó e meghatározott személyi kör meghatározott cselekményekkel szembeni fokozottabb védelmét a szóba jöhető alapbűncselekmények tényállásain belül, minősített esetek konstruálásával teremtette volna meg. Újabb minősítési, elhatárolási, halmazati kérdéseket – az alternatív vagy szubszidiárius tényállásokhoz való viszonyulásnak a büntetési tételkeret eltolódásából eredő részbeni megváltozásán túlmenően – ez a módzat sem generált volna, és a jogalkotó ekkor is maga választhatja ki azokat az alapbűncselekményeket, amelyekhez a különös minősítő körülményt kapcsolni kívánja.

A harmadik (igencsak elméleti) lehetőség az általános minősítő körülmény konstruálása lett volna. Bár az efféle jogalkotás a társadalom irányában jelentős üzenetértékkel bírhatna, az a Btk. rendszerétől némiképp idegen. A jelenleg alkalmazott, hasonlóan tekinthető megoldások – többszörös vagy különös visszaesői minőség, bünszervezetben történő elkövetés – ugyanis nem egyes elkövetési magatartásokhoz és valamely szűkebb sértetti körhöz, hanem az elkövető személyéhez, bűnözői életviteléhez kapcsolódnak, ezért az bűncselekmények jóval szélesebb köréhez járulhatnak. Ezzel szemben a kapcsolati erőszak tényállásában védendő jogtárgy a Btk. Különös Részében egyébként is szabályozott tényállások közül ténylegesen csak néhányal függ össze, így az általános minősítő körülmény megállapítása esetén több lenne az annak érvényesülési köréből kiveendő, mint a ténylegesen az alá tartozó tényállás. E probléma feloldása felesleges jogtechnikai nehézségekhez vezetne.

A negyedik – a jogalkotó által is választott – megoldás az önálló bűncselekmény létrehozása. Társadalmi üzenetértéke ennek is nagy, a minősítő körülmények bevezetéséhez viszonyítva azonban a büntetőtörvény dogmatikai rendszerébe történő pontos beillesztése több kihívást rejt magában. A törvénybe iktatandó új tényállás óhatatlanul felvet elhatárolási-halmazati kérdéseket, amelyek megválaszolása nagyobb részben a jogalkalmazókra marad. De már a törvényi tényállás szövegének, a tényállásban jogi tartalommal bíró kifejezéseinek meghatározása is igen gondos odafigye-

³ Uo.⁴ 56. BK vélemény III/4. pont.

lést igényel. A jogalkotó választhat (alkothat) új jogi fogalmakat, kategóriákat, ezeket azonban be kell tudnia illeszteni a kialakult dogmatikai rendbe; vagy használhatja a korábban is alkalmazott és többé-kevésbé kialakult gyakorlattal rendelkező jogi fogalmakat, ekkor azonban – a jogbiztonság, az egységes jogértelmezés igénye miatt – aligha térhet el azok kialakult jelentéstartalmától. Előnye azonban e megoldásnak, hogy ezáltal teljesen új elkövetési magatartások is kriminalizálhatók.

4.

A kapcsolati erőszak alakzatai, elkövetési magatartásai

A kapcsolati erőszak törvényi tényállásában négy alakzatot különböztethetünk meg, ezek közös jellemzője az elkövető gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen történő elkövetés.

A Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) és b) pontjaiban foglalt két alapeset közös jellemzői továbbá, hogy mindkét alakzat szubszidiárius jellegű, azok elkövetője magánindítványra üldözendő és vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Az elkövetési magatartások a két alapesetben az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás, illetőleg a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyona tartozó anyagi javak elvonása és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek történő kitétele.

Az elkövetési magatartások alapján a (2) bekezdés a) pontjában írt alakzat az (1) bekezdés a) pontja szerinti alapeset minősített esetének, a (2) bekezdés b) pontja pedig a súlyosabban minősülő esetének tekinthető, elkövetési magatartásaik közül az alapeseti és minősített könnyű testi sértés, az alapeseti súlyos testi sértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés maguk is az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások (és egyébiránt a Btk.-ban szabályozott bűncselekmények). Ugyanakkor a tetteles becsületsértés és az erőszakos magatartás viszonya felvet kérdéseket (ezek vizsgálatára a későbbiekben térek vissza).

A könnyű testi sértés, a súlyos testi sértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés jogi – és ahol szükséges, orvos szakértői – megítélése az alapbűncselekmények többé-kevésbé kikristályosodott értelmezési-jogalkalmazási gyakorlata alapján történhet, a kapcsolati erőszak erőszakfogalmának megértése szempontjából ezek tartalma nem okoz problémát. Jelentőségük e helyütt abban áll, hogy a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti alakzat megállapításának a törvényi tényállás szerkezetéből

adódóan addig van helye, amíg a rendszeres emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás nem valósít meg rendszeres testi sértést vagy rendszeres tetteles becsületsértést. A kapcsolati erőszak törvényi tényállásban a tiszta (súlyosabban nem minősülő) emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás felső határa tehát a tetteles becsületsértés szintjét el nem érő kell legyen.

Az erőszak büntetőjogi fogalomkörébe történő illeszkedés szempontjából a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontja szerinti alakzat, a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyona tartozó anyagi javaknak a sértettet súlyos nélkülözésnek kitevő elvonása e helyütt irreleváns (kivéve, ha a dolog elleni erőszakos magatartásokat ezen alakzat alá vonná a gyakorlat). Bizonyosan ez az alakzat tekinthető a kapcsolati erőszak legnagyobb újdonságának, és nem vitatható, hogy ezen elkövetési magatartás is a szociológiai-kriminológiai értelemben vett családon belüli erőszak egyik formája lehet, ezért is kerülhetett a jogi értelemben is erőszak-jellegű magatartásokkal együtt a kapcsolati erőszak bűncselekményi megnevezése alá. A gazdasági ellehetetlenítés azonban a jogi értelemben vett erőszak, illetve erőszakos magatartás személy elleni formáinak mechanizmusától lényegesen különböző, az nem az ember testére vagy egészségére irányuló fizikai jellegű támadásban nyilvánul meg.

5.

A kapcsolati erőszak számszerű beépülése a gyakorlatba

Az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) kriminálstatisztikai adatok, kerekasztal-megbeszélés és fókuszcsoportos szakmai egyeztetés tapasztalatai, ügyész-ségi kérdőíves vizsgálat és bűnügyi iratvizsgálatok alapján 2018-ban elkészítette a kapcsolati erőszak gyakorlati tapasztalatait összegző 2018/III.B/1.28. számú kutatási jelentést.⁵ A bűnügyi iratvizsgálat a 2015. január 1. napjától 2017. december 31. napjáig terjedő hároméves időszakot ölelt fel, amelynek kezdete tehát az új Btk. – és a kapcsolati erőszak tényállásának – hatálybalépését másfél évvel követő időpontra esett. Ez feltehetőleg elegendő volt arra, hogy a jogalkalmazásban a megismerés, megtanulás, megszokás, és (jó értelemben vett) rutinná válás folyamatainak lejátszódásával a csupán kezdeti és átmeneti jogalkalmazási anomáliák kiszűrhetők legyenek, és a valóban problémás kérdések kerüljenek a vizsgálat fókuszába.

A kutatási jelentésnek a fenti és a 2014. évvel kiegészített időszakra vonatkozó adatai szerint ebben az

⁵ GARAI Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata. (III.B/1.28.) Kutatási jelentés. Országos Kriminológiai Intézet 2018. 1–155. o.

időszakban 443 vádlottal szemben 474 jogerős elítélésre került sor, ezek közül 472 alapult erőszakos magatartáson, és mindössze 2 esetben került sor gazdasági ellehetetlenítés miatti elítélésre, míg az erőszakos magatartások körében 307 esetben a Btk. 212/A. § (2) bekezdésének a) pontja szerinti minősített alakzat, 109 alkalommal pedig a (2) bekezdés b) pontja szerinti súlyosabban minősülő alakzat került megállapításra.⁶ Az (1) bekezdés a) pontjában írt, tetteles becsületsértést vagy testi sértést rendszeresen nem okozó, de rendszeresen megvalósított erőszakos magatartás miatti jogerős elítélésre mindössze 56 esetben került sor, ami átlagosan kevesebb, mint 1/év/megye arány.

Az alapeset miatti elítélések alacsonyabb számát részben magyarázhatja e cselekmények feltehető magasabb látenciája, büntetőjogi üldözésük magánindítványhoz kötöttsége, illetőleg a bűncselekmény szubszidiárius jellege. Nem jelentéktelen továbbá a vádemeléstől és bírósági eljárástól történő elterelés lehetőségének esetleges „torzító” hatása sem, hiszen a vétségi alakzatoknál e megoldásokra nagyobb mértékben lehet számítani, mint a büntetési alakzatok esetén; igaz, a kutatási jelentés adatai szerint 2013 és 2016 között a kapcsolati erőszak valamennyi alakzatát tekintve 505 vádemelés mellett csupán 68 esetben került sor az eljárás ilyen jellegű befejezésére.⁷ Ezekre az okokra egyébként részben a kutatási jelentés is utal.⁸

A Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti elítélések alacsonynak tűnő száma mindenképpen felveti azt a kérdést is, vajon a törvényi tényállás ezen alakzata nem hordoz-e magában eleve értelmelési nehézségeket, esetleg dogmatikai zavarokat?

6. Az erőszak büntetőjogi fogalomkörén alapuló dogmatikai megközelítés

Az OKRI kutatási jelentése – bár röviden bemutatja a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának lényeges jogi fogalmait – jellegéből és vizsgálati módszereiből adódóan alapvetően a gyakorlati tapasztalatokat dolgozza fel, és ezek tükrében teszi meg összegző megállapításait és *de lege ferenda* javaslatait. A jelentésben megfogalmazott, a törvényi tényállás esetleges módosítására irányuló javaslatok érintenék a védett személyi kör meghatározását, a rendszeres elkövetés követelményét, az elkövetői magatartás emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos jellegének egymáshoz való viszonyát, a büntetési tételeket, valamint az alapesetek magánindítványra üldözendő jellegét.⁹

⁶ GARAI: i. m. 40–41. o.

⁷ GARAI: i. m. 29. o.

⁸ GARAI: i. m. 134–135., 140–143. o.

⁹ GARAI: i. m. 145–148. o.

Nem érintik azonban a kutatási jelentés javaslatai a bűncselekmény elkövetési magatartásait az erőszak fogalomkörének oldaláról. Ennek oka vagy az lehet, hogy a jelentés aggálytalannak tartja a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában az erőszakos magatartás szerepeltetését, vagy pedig az, hogy gyakorlatiasabb megoldásokat keresve nem kívánt nagyobb mélységben belemerülni az erőszak büntetőjogi fogalomkörének inkább a jogelméletre tartozó dogmatikai elemzésébe – aminek eredménye esetleg a gyakorlat által kevésbé orvosolható, drasztikusabb jogalkotói beavatkozást tenne szükségessé.

Jelen tanulmány ezért – természetesen nem a kutatási jelentés bírálataként, hanem annak vitathatatlanul alapos vizsgálati eredményeit is felhasználva – az erőszakos magatartás kérdését előtérbe helyezve a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának, leginkább erőszakfogalmának a Btk. rendszeréhez mért dogmatikai beilleszthetőségét kívánja vizsgálni. Természetesen, a családon belüli erőszakos magatartások – részben büntető joggyakorlaton kívüli – gyakorlati tapasztalataira¹⁰ és a jogalkotó nemzetközi jogon alapuló kötelezettségeire¹¹ is figyelemmel nem a kapcsolati erőszakkal szembeni fokozott büntetőjogi védelem biztosításának indokoltságát, hanem annak a jogalkotó által választott formáját lehet és kell a joggyakorlati és a dogmatikai-kritikai elemzés mérlegére tenni. Ez egyben a jogalkotó ismertetett szabályozási módszer-választásának mérlegre tétele is lehet.

7. A rendszeresség jelentősége az erőszakfogalom tekintetében

A rendszeresség nem tartozik szorosan a büntetőjogi erőszakfogalomhoz, mégis érdemes szót ejteni róla, mivel a tetteles becsületsértés vagy testi sértés rendszerességének megállapítása jelenti a minősített eset alsó határát, az olyan elkövetés minimumát, amely a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti alapesetet már túlhaladja. A törvényi tényállás szerkezete alapján ez a gyakorlatban nem jelenthet mást, mint hogy ha az elkövető a sértett sérelmére rendszeresen valósít meg az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást, és e cselekménye egy vagy akár több alkalommal, de nem rendszeresen tetteles becsületsértést vagy (alapeseti) testi sértést is megvalósít, úgy a cselekmény minősítése az alapeset keretein belül marad.

A miniszteri indokolás azon mondatát, miszerint „ha az egyik bűncselekmény az (1) bekezdés a) pont-

¹⁰ Vö. GARAI: 129–131. o.

¹¹ GARAI: i. m. 5–7. o., PÁPAI-TARR Ágnes: A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. Magyar Jog (2015) LXII. évf. 11. sz. 626–627. o.

jában, a másik bűncselekmény az (1) bekezdés *b*) pontjában¹² szerepel, ebben az esetben a súlyosabban minősülő fordulatot kell megállapítani, az magába olvasztja az enyhébb cselekményt¹³, csak arra az esetre lehet elfogadni, ha a súlyosabb minősítést megalapozó magatartás vagy eredmény is rendszeresen megvalósul. Az ettől eltérő értelmezés – például a rendszeres erőszakos magatartás testi sértést egy vagy több alkalommal, de nem rendszeresen okozó megvalósulásának (2) bekezdés *a*) pont szerinti minősítése – a törvény szövegével és az alapvető jogszabály-értelmezési módokkal, követelményekkel nyilvánvalóan ellentétes, ezért nem elfogadható.

A törvény indokolásából azonban egyértelműen kiolvasható az a jogalkotói szándék, hogy a rendszeres erőszakos fellépés egy bűncselekményként történő elbírálása nem eredményezheti a büntetési tételek csökkenését.¹⁴ Ezért amennyiben a kapcsolati erőszak súlyosabb alakzatait megalapozó magatartás vagy eredmény egy vagy több alkalommal, de nem rendszeresen jelentkezik, és ezért a kapcsolati erőszak súlyosabb alakzat nem állapítható meg, úgy ezeket a súlyosabb részcsелеkményeket a kapcsolati erőszak törvényi egységéből kiemelve önálló bűncselekményként (testi sértésként, személyi szabadság megsértéseként, stb.) kell megállapítani, míg a fennmaradó további rendszeres cselekmények esetében a kapcsolati erőszak enyhébb alakzata állapítható meg e másik bűncselekmény(ek) mellett anyagi halmazatban (hasonlóan a zaklatás első és második bekezdéses alakzatai halmazatban történő megállapításának kialakult gyakorlatával).

A kapcsolati erőszak körében a rendszeres elkövetésről a miniszteri indoklás annyit állapít meg, hogy az legalább két rövid időközönkénti elkövetést takar.¹⁵ A jogelméletben is létezik olyan álláspont, amely a rendszeres elkövetés megállapításához legalább két elkövetési alkalmat kíván meg, azzal azonban, hogy a rendszeresség kizárja az alkalmyszerű elkövetést, az ismétlődés az egyes alkalmakat összekapcsoló elkövetési tudattartamot feltételez.¹⁶ Az alkalmyszerű elkövetés kizárásában látja a rendszeresség lényegét a Kúria is, amely kimondta, hogy a rendszeresség több mint ismétlődés, ugyanis tartalmazza az elkövetőnek az egyes alkalmakat összekapcsoló tudatállapotát, azt fejezi ki, hogy az elkövető „rendszerint csinál” magatartásából, magatartása nem rendkívüli, legalább két elkövetés esetében is megállapítható.¹⁷ Ezt az értelmezést veszi át a gyakorlatnak iránymutatást kínáló kommentárirodalom is.¹⁸

Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a rendszeresség fogalma a kapcsolati erőszak kriminalizálása előtt is ismert volt büntetőjogunkban, így elvárható, hogy az egyes törvényhelyek alkalmazásában ez a fogalom is egységes értelmezést nyerjen. A rendszerességnek a jogelméletben létezik olyan megközelítése – a zaklatás vonatkozásában –, miszerint azon az elkövetési magatartás rövidebb időközönkénti (tehát többszöri) ismételt megvalósulását kell érteni.¹⁹ Az úgynevezett kapcsos kommentár szerint pedig a rendszeresség nem a köztes időtartam hosszára, hanem az alkalmyszerűség kizárására utal.²⁰ Más szerzők a rendszeresség lényegét az adott típusú elkövetésre történő berendezkedésben látják.²¹

A magam részéről a rendszeresség lényegét ugyancsak az alkalmyszerűség hiányában, a rendszerességben, az erőszakos viszonyulásra történő berendezkedésben látom, azzal azonban, hogy ez a rendszeresség vagy berendezkedés – bár alapvetően nem az elkövetések számától, hanem a kapcsolaton belüli kommunikáció, interaktusok rendszeres erőszakos beállítottságától függ – kétséget kizáróan csak kettő alkalomnál többszöri elkövetés mellett állapítható meg.

A rövidebb-hosszabb kapcsolatban (interaktusok sorában) megtörtént egyszeri erőszakos fellépés nyilvánvalóan nem rendszeres. A kétszeri (vagy többszöri) erőszakos fellépés az elkövető tudattartama, elhatározása, az erőszakos fellépés konkrét motívuma és az időköz alapján lehet: azonos motívum és igen rövid időköz(ök)ben jelentkező többmozzanátú tettegesség esetén egyrendbeli folyamatos (vagyis nem rendszeres) cselekmény; míg egységes akaratelhatározás és rövid időköz(ök) esetén, de folyamatosság hiányában egyrendbeli folytatólagos (vagyis szintén nem rendszeres).

A rendszeresség megállapítását akkor látom indokoltnak, ha a folytatólagosságnak egyébként megfelelő erőszakos fellépések esetén nyilvánvalóan hiányzik az egységes akaratelhatározás (az elkövető a legkülönbözőbb helyzetekben és okból is rendszeres erőszakosan lép fel), vagy ha a folytatólagosságnak egyébként megfelelő erőszakos fellépések esetén a hosszabb tartamú kapcsolatban rendszeresen visszatérően, de nem rövid időközönként kerül sor erőszakos fellépésre (így persze az egységes akaratelhatározás is hiányzik), de mégis megállapítható, hogy az elkövető magatartásában rendszeres módon jelen van az erőszakos beállítottság, végül harmadsorban, ha a folytatólagos elkövetésnek ténylegesen mindenben megfelelő elkövetés időbeli terjedelme vagy az elkövetések számában megmutatózó gyakorisága a folytatólagosság

¹² A végleges törvényes szövegben ez a (2) bekezdés *a*) pontja.

¹³ Miniszteri indoklás a 2013. évi LXXVIII. törvényhez, Részletes indoklás a 19. §-hoz, 5. pont.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

¹⁶ BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész. A 2012. évi C. törvény alapján. Második, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 239. o.

¹⁷ 17/2017. számú büntető elvi határozat I. pont.

¹⁸ MÁRKI Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncsele-

mények. 762–821. o. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet. 3. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016. 811. o.

¹⁹ BELOVICS–MOLNÁR–SINKU: i. m. 269. o.

²⁰ MÁRKI: i. m. 811. o.

²¹ BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2010. 331. o.

mint az alaphűncelekményhez a büntetés kiszabása során kapcsolódó súlyosító körülmény jogkövetkezményeinek meghaladását indokolja. (Hipotetikusnak látszik az a negyedik elméleti lehetőség, amikor az egyes elkövetési magatartások egyébként megfelelnek a folytatólágosság kritériumainak, de az egyes elkövetési magatartások önmagukban súlyuknál fogva nem bűncelekmények, ezért nem alkalmazható rájuk a folytatólágosság – azonban az, hogy ilyen cselekményekkel elkövethető-e egyáltalán a kapcsolati erőszak, már az erőszakos magatartás, és nem a rendszeresség értelmezéséhez tartozik.)

A rendszeresség tehát, mint az alaphűncelekményekhez képest súlyosabb büntetési tétellel járó minősítést eredményező kritérium – amellet, hogy ennek nem feltétele az egységes akaratelhatározás – valamilyen szempontból többet kell jelentsen, mint a folytatólágosság (aminek megállapításához viszont kétségkívül elegendő kettő elkövetési alkalom is). A kapcsolati erőszak önálló törvényi tényállása létjogosultságának fő indokát éppen a folytatólágosságot meghaladó rendszeresség követelményében látom, ezért nem is értek egyet az OKRI-kutatási jelentésének azzal a következtetésével, miszerint a törvényi tényállásból mellőzni lehetne a rendszerességet.²²

8. Az erőszak büntetőjogi fogalomköre

Büntetőjogunkban törvényi erőszakfogalmat nem találunk (és ez így volt az 1978. évi IV. törvény idején is). A jogelmélet a Különös részi erőszakot (mint elkövetési módot) az Általános részi kényszerrel, a testre gyakorolt, vagyis fizikai kényszerítéssel kapcsolja össze, ami nem más, mint a kényszerítő és a kényszerített közötti, a kényszerítő akaratának a kényszerített magatartásában való megnyilvánulását eredményező viszony.²³ A Legfelsőbb Bíróság (ma: Kúria) által kialakított gyakorlatban pedig az erőszak valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri.²⁴ A jogirodalom és a gyakorlat – a fogalmi összefüggésből adódóan – a kényszer és az erőszak (és egyébként a fenyegetés) esetében is különbséget tesz akaratot megtöri (*vis absoluta*) és akaratot hajlító (*vis compulsiva*) alakzat között. A pécsi iskola megállapítása szerint a fizikai kényszerítésben megvalósuló *vis compulsiva* átmenet a fizikai erőszak és a fenyegetés között.²⁵

Az erőszak közvetlenül személy vagy dolog ellen irányulhat, közbenső formája pedig a dolgról személyre áttevődő, átháramló erőszak. E forma dogma-

tikai elhelyezésének nehézségét mutatja (egyben önálló kategóriaként történő értékelését is indokolja) az Új Btk. kommentár magyarázata is, amely a rablás kérdéskörénél a dolgról személyre átháramló erőszakot közvetett személy elleni erőszakként nevesíti, jellegadó tényezőjeként azonban éppen azt emeli ki, hogy az erőszakos ráhatás – eredetileg – dolgra irányul.²⁶

A *vis absoluta* speciális formája a rablási erőszak, amely lenyűgöző erejű, a sértetti ellenállást bénító fizikai ráhatás, amely nem teszi lehetővé, hogy a megtámadott válasszon az ellenállás vagy engedelmesség között.²⁷ Ez azonban mégsem zárja ki a rablás (kísérletének) sértett általi eredményes megakadályozását,²⁸ vagyis nem jelenti az erőszak objektív elháríthatatlanságát. A rablási erőszak csak (közvetlen) személy elleni erőszak vagy dolgról személyre áttevődő erőszak lehet. A rablás – és más, személy elleni erőszakos bűncelekmények – esetében tehát az átháramló erőszakot mint személy elleni erőszakot kell értékelni.

Az erőszak fogalmához kapcsolódik, de attól szűkszerűen különbözik a garázdaság, a hatósági eljárás megzavarása és immár a kapcsolati erőszak tényállásaiban megjelenő erőszakos magatartás, ami a Btk. Különös Részében elkövetési módként megjelenő erőszakkal szemben ezeknek a bűncelekményeknek elkövetési magatartása.

A 2008. évi LXXIX. törvény 2009. február 1. napjától kezdődő hatállyal kiegészítette a garázdaság tényállását a „lex tojás”-ként is ismert (5) bekezdéssel, miszerint „e § alkalmazásában erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására”.²⁹ Ugyanez az értelmezés jelent meg az ekkor kriminalizált hatóság eljárásának megzavarása bűncelekmény tényállásában.³⁰

A Btk. hatálybalépésével, 2013. július 1. napjától az előbbi fogalmi rendszer annyiban alakult át, hogy a „lex tojás” a garázdaság és a hatósági eljárás megzavarása tényállásokból változatlan megfogalmazással átkerült a törvény Záró Részébe,³¹ az értelmező rendelkezések közé, így annak tartalma is a büntetőtörvény egészére nézve irányadó, a Különös részi tényállások között pedig az erőszakos magatartás megjelenik a kapcsolati erőszak bűncelekményében is. A jogalkotó tehát a kapcsolati erőszak Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti alakzatának elkövetési magatartásaként meghatározott erőszakos magatartásra nem alkotott speciális értelmező rendelkezést. Így – ismét utalva az azonos jogi fogalmak egységes értel-

²² VÖ. GARAI: i. m. 145–148. o.

²³ BALOGH-TÓTH: i. m. 155. o.

²⁴ 34/2007. BK vélemény III/1. pont.

²⁵ BALOGH-TÓTH: i. m. 157. o.

²⁶ VASKUTI András: A vagyoni elleni erőszakos bűncelekmény. 7–48. o. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 7. kötet. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest 2013. 14. o.

²⁷ BH 2010.143.

²⁸ AKÁCS József: A vagyoni elleni erőszakos bűncelekmények. 1354–1377. o. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. II. kötet. 3. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016. 1355. o.

²⁹ 1978. évi IV. törvény 271. § (5) bek.

³⁰ 1978. évi IV. törvény 242/B. § (4) bek.

³¹ Btk. 459. § (1) bek. 4. pont.

mezésének követelményére – az erőszakos magatartás az említett három bűncselekmény esetében elvileg hasonló cselekményeket kell lefedjen (azzal, hogy a garázda erőszak kihívóan közösségellenes és másokban megbotránkozás vagy riadalom keltésére alkalmas, míg a kapcsolati erőszak erőszakos magatartása az emberi méltóságot súlyosan sértő és megalázó – ezek azonban természetesen nem egymást kizáró jellemzők).

Az erőszak büntetőjogi fogalomköréhez tartoznak még az Általános Részben a kényszergyógykezelés félételeként, illetve a Különös Részben a zaklatás tényállásában szereplő személy elleni erőszakos (vagy közveszélyt okozó) büntetendő cselekmény kategóriája, valamint a részleges átfedést mutató fogalmak, a terrorcselekmény tényállásán belül felsorolt személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekmények, valamint a Záró Rész értelmező rendelkezései között meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmények köre, amely rendelkezés – szemben az 1978. évi IV. törvény szabályozásával – már nem csupán az erőszakos többszörös visszaesés szempontjából, hanem a törvény egészére nézve irányadó.³² Ezen fogalmak részletesebb vizsgálata azonban a kapcsolati erőszak erőszakfogalma szempontjából nem lényeges.

9. Az erőszakos magatartás 2013. július 1. előtt kialakult értelmezési gyakorlata

Amint arra már utaltam, az erőszak mint elkövetési mód fogalmához kapcsolódik, de attól szükségszerűen különbözik a garázdaság, a hatósági eljárás megzavarása és a kapcsolati erőszak tényállásában elkövetési magatartásként megjelenő erőszakos magatartás kategóriája. E három bűncselekmény elkövetési magatartásai között is mutatkozik némi eltérés, ugyanis míg a garázdaság elkövetési magatartása – a bűncselekményi alakzat esetén – kihívóan közösségellenes és erőszakos, addig a hatósági eljárás megzavarásának elkövetési magatartása lehet csak kihívóan közösségellenes (de ebben az esetben nem erőszakos) vagy csak erőszakos, illetőleg egyaránt erőszakos és kihívóan közösségellenes. A kapcsolati erőszak Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti elkövetési magatartása pedig az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás, vagyis a tényállásszerűséghez a törvény szóhasználata alapján – és ezt a kommentárirodalom is megerősíti³³ – mindhárom tulajdonságnak jellemző

nie kell az elkövetési magatartást ahhoz, hogy az elkövető cselekménye e tényállás szerint minősüljön. Az ezzel ellentétes – a jellemzők vagylagosságával megegyező – értelmezés nyilvánvalóan ellentétes a törvény szavával, így a jogalkalmazásban kerülendő.

Az erőszakos magatartás értelmezésében fontos támpont lehet, de nem biztosít teljes eligazodást a már említett „lex tojás”. Lényeges ugyanis e rendelkezés vonatkozásában, hogy a „lex tojás” nem az erőszakos magatartás(ok) kimerítő fogalmát határozza meg, csupán azt mondja ki, hogy a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás testi sértés okozása nélkül „is” kimeríti ezt a fogalmat. Felmerül ezért a kérdés: mi minősülhet még erőszakos magatartásnak?

Elsőként rögzíthetjük, hogy a Btk. Különös Részének tényállásai közül azon bűncselekmények, amelyek elkövetési módja az erőszak – amely a korábbi gyakorlat szerint alaki halmazat esetén még magában foglalta (elnyelhetette) a legfeljebb könnyű testi sérülés okozását is³⁴ – bár nyilvánvalóan erőszakos magatartások is, de a garázdaság (úgyisint a hatósági eljárás megzavarása és a kapcsolati erőszak) elkövetési magatartásaként általában szóba sem jöhetnek, azok jellemzően súlyosabban minősülő bűncselekmények. E súlyosabb bűncselekményekbe az erőszakos magatartás – a garázdaság (úgyisint a hatósági eljárás megzavarása és a kapcsolati erőszak) szubszidiárius jellege folytán – beolvad, a garázdaság (úgyisint a hatósági eljárás megzavarása és a kapcsolati erőszak) alaki halmazat esetén bármely súlyosabb bűncselekményhez képest háttérbe szorul (látszólagos alaki halmazat).³⁵

Az erőszakos magatartás további elemei az erőszak irányultsága, a gyakorlat által kimunkált halmazati kérdések és a jogelmélet megállapításai alapján azonosíthatók.

Míg a „lex tojás” csak a személy elleni erőszakos magatartásra utal, addig a garázdaság következetes gyakorlatában az erőszakos magatartás lehet dolog elleni erőszakos magatartás is, és értelemszerűen annak sincs akadálya, hogy a dologról személyre áttevődő erőszakos magatartás is megalapozza a garázdaság megállapítását.

A személy elleni erőszakos magatartás körében a halmazati kérdések alapján megállapítható, hogy a következetes joggyakorlat szerint a garázda erőszakos magatartás magában foglalhatja a tetteges becsület-sértést, ezzel szemben a testi sértéssel – a büntetési tételektől függően – valóságos halmazatot képez vagy ahhoz képest háttérbe szorul. A dolog elleni erőszakos magatartás körében a garázdaság a rongálás-hoz úgy viszonyul, mint a személy elleni erőszakos magatartás esetén a testi sértéshez. Ugyanakkor a gyakorlat

mények. 47–89. o. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 4. kötet. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest 2013. 79–80. o., Márki: i. m. 810. o.

³⁴ ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: Magyar büntetőjog. Különös rész. 4. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest 2007. 255. o.

³⁵ Vö. GELLÉR Balázs József: A köznyugalom elleni bűncselekmények. 75–120. o. In: Polt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 6. kötet. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest 2013. 112. o.

³² Vö. LÁSZLÓ Balázs: Erőszak, erőszakos magatartás, személy elleni erőszakos cselekmény – értelmezési kérdések a csekély súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények körében. Büntetőjogi Szemle (2018) VII. évf. 1. szám 48–49., 52–54. o.

³³ LAJTÁR István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselek-

számára egyöntetű az is, hogy a garázdaság mellett a rongálás szabálysértése nem állapítható meg.³⁶

A jogelmélet szerint a személy elleni erőszakos magatartás általában más személy testének támadó szándékú megérintését jelenti, de idetartozhat a mozgást zavaró, tolakodó, zaklató vagy az erőszak nyombani bekövetkezésére utaló fenyegető fellépés is.³⁷

Mindezek alapján a „lex tojás” által meghatározott cselekménykör alsó határa a tetteges becsületsértés és a (könnyű) testi sértés között helyezhető el. A tetteges becsületsértés lényegi eleme ugyanis nem a „lex tojás” által megkívánt támadó jelleg, hanem az ennél enyhébb „durva tapintatlanság”³⁸ (míg a Kúria újabb gyakorlatában a megvető, lealacsonyító jelleg³⁹). A nem támadó jellegű tetteges becsületsértés ezért nem elegendő az erőszakos magatartás megállapításához, mellette legalább testi sértéssel nem jár, de támadó jellegű érintés (vagy dolog elleni erőszak) szükséges. Ahogy a pécsi iskola tankönyve fogalmaz, a garázdaság szempontjából nem tekinthető erőszakos magatartásnak az emberi testnek nem támadó jellegű megérintése vagy megfogása.⁴⁰

A dolog elleni erőszak értelmezéséhez érdemes még megemlíteni a lopás minősített eseteként megjelenő dolog elleni erőszakkal történő elkövetés – ami e helyütt⁴¹ elkövetési módot jelent – értelmező rendelkezését, miszerint dolog elleni erőszak alatt érteni kell azt is, ha a dolog eltulajdonításának megakadályozására szolgáló eszközt állagsérelem okozása nélkül eltávolítják, vagy a dolog eltulajdonításának megakadályozására alkalmatlanná teszik. Ez a rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a dolog elleni erőszak (és ez igaz a garázdaság elkövetési magatartásaként megjelenő dolog elleni erőszakos magatartásra is) a dologra irányuló olyan rendeltetésellenes ráhatás, amely nem feltétlenül jár anyagi károkozással.

A dologról személyre átháruló erőszakos magatartás tekintetében pedig megállapítható, hogy annak tényállásszerűsége a rablásnál és más személy elleni erőszakos bűncselekményeknél megjelenő személyre átháruló erőszaktól eltérő szempontok szerint vizsgálható. Míg ugyanis e súlyosabb bűncselekmények elkövetési módjaként az átháruló erőszakot a személy elleni lenyűgöző erőszak szempontjai szerint kell vizsgálni, addig a garázdaság elkövetési magatartásaként az átháramló erőszakos magatartás tényállásszerű lehet, akár személy elleni, akár dolog elleni tekintetben eléri a büntetendőség alsó határát (vagyis támadó, illetve rendeltetésellenes jellegű).⁴²

³⁶ BELEGI József: A köznyugalom elleni bűncselekmények. 1244–1277. o. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. II. kötet. 3. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016. 1271. o.

³⁷ ERDŐSY-FÖLDVÁRI-TÓTH: i. m. 349. o.

³⁸ KÓNYA István: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. 822–899. o. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet. 3. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016. 886. o.

³⁹ 17/2017. számú büntető elvi határozat II. pont.

⁴⁰ ERDŐSY-FÖLDVÁRI-TÓTH: i. m. 349. o.

⁴¹ Btk. 370. § (2) bek. b) pont be) alpont.

⁴² LÁSZLÓ: i. m. 50–51. o.

Megjegyzendő még, hogy önmagában a magatartás fogalma a cselekmény jogi fogalmával rokonítható, vagyis az is tudatos és akaratlagos, tehát pszichikai mozgáson alapuló testmozgás, konkrét megjelenési formáját tekintve: tevékenység vagy mulasztás.⁴³ Azonban az erőszakos magatartás – miként a következetes gyakorlat szerint az erőszak is – aligha valósítható meg mulasztással, az mindenképpen aktív cselekvést igényel.⁴⁴

10. A kapcsolati erőszak tényállási szerkezetének és az erőszakos magatartás korábban kialakult értelmezésének ellentmondása

A kommentárirodalom a kapcsolati erőszak tárgyalása során sajnálatos módon nem tett kísérletet az erőszakos magatartás mibenlétének elemzésére, arra sem utal, hogy a kapcsolati erőszak erőszakos magatartása mennyiben értelmezhető a garázdaság gyakorlatában kialakult keretek között.⁴⁵ E kérdésre az Új Btk. kommentár későbbi kiegészítése sem tért ki.⁴⁶

Míg ugyanis az erőszakos magatartás fogalmának – döntően a garázdaság szempontjai szerint kialakult, de az új büntetőtörvénnyel általános szintre emelt – értelmezésében a személy elleni erőszakos magatartás mint támadó jellegű fizikai ráhatás alsó határa a durva tapintatlanságban megnyilvánuló tetteges becsületsértés és a könnyű testi sértés között helyezkedett el, addig a kapcsolati erőszak alapeseti tényállásában írt erőszakos magatartást (pontosabban annak személy ellen irányuló alakzatát) – a bűncselekmény alakzatainak viszonyáról írottak szerint – a jogalkotó súlyában a tetteges becsületsértés alatt helyezte el.

A jelenlegi jogszabálysöveg mellett ugyanis, ha a kapcsolati érintkezésben rendszeresen megjelenik a tetteges becsületsértés mint durva tapintatlanság, az már a kapcsolati erőszak minősített esetének megállapítását alapozza meg. Így azonban a durva tapintatlanságnál súlyosabb, de testi sértést még nem okozó támadó szándékú fizikai ráhatásnak, vagyis lényegében a garázdaság gyakorlatában kialakított jelentés-tartalmú (személy elleni) erőszakos magatartásnak⁴⁷ is értelemszerűen e minősített esetbe kellene taroznia (hiszen az már magában foglalja a tetteges becsület-

⁴³ FÖLDVÁRI József: Magyar büntetőjog. Általános rész. 8. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest 2006. 98–101. o.

⁴⁴ ERDŐSY-FÖLDVÁRI-TÓTH: i. m. 349. o.

⁴⁵ LAJTÁR: i. m. 79–80. o., Márki: i. m. 810. o.

⁴⁶ LAJTÁR István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. 239–268. o. In: Pólt Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár – Frissítés az első kiadáshoz. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest 2014. 263. o.

⁴⁷ Vö. „lex tojás” és ERDŐSY-FÖLDVÁRI-TÓTH: i. m. 349. o.

sértés szintjét), ezzel szemben a Btk. 212/A. § rendszerében az ilyen magatartás enyhébb megítélésű, alapvetési bűncselekménynek minősül.

A kapcsolati erőszak törvényi tényállásának szerkezete eszerint az erőszakos magatartások közül a személy elleni erőszakos magatartásnak csak valamiféle, a tetteges becsületsértésnél is enyhébb alakzatait kívánna a bűncselekmény Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti alapeset körében értékelni. Az erőszakos magatartás büntetőjogi dogmatikában kialakult értelmezési rendszere alapján azonban a személy ellen irányuló ilyen magatartás – ami tehát már erőszakos (támadó jellegű), de még nem becsületsértő (nem durván tapintatlan) – létezése fogalmilag kizárt. Ezt az ellentmondást egyébiránt az sem oldaná fel, ha az alapeset elkövetési magatartásának erőszakos jellegét elhagyva azt mondanánk, hogy a rendszeres tetteges becsületsértésnél enyhébb alakzat keretében maradjanak csupán az emberi méltóságot sértő és/vagy megalázó rendszeres magatartások – mivel ezek a jelzők pedig az erőszakos jelleg nélkül nem jelentenek mást, mint a becsületsértés.

Mindezek alapján – a személy elleni erőszakos magatartások tekintetében – arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a jogalkotó a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában, illetőleg a (2) bekezdés a) pontjának első fordulatóban írt elkövetési magatartásokat egymáshoz viszonyítva hibás módon helyezte el a tényállásban. Ha pedig a jogalkotó az alapesetben valóban a tetteges becsületsértés szintjét el nem érő magatartásokat kívánt büntetni, akkor hibás döntés volt ezekre a büntetőjogban már kialakult jelentéstartalommal bíró erőszakos magatartás megjelölést alkalmaznia. E két lehetőség közül pedig inkább az előbbinek megerősítését látom abban, hogy a tetteges becsületsértésnél is enyhébb személy ellen irányuló magatartások büntetőjogi értékelést a büntetőjog *ultima ratio* jellege miatt nem feltétlenül érdemelnek (legyen bár szó családi kötelekekről).

11. A (további) lehetséges alapeseti elkövetési magatartások (?)

Annak megállapítását követően, hogy az erőszakos magatartás (közvetlenül) személy ellen irányuló formájának minősítése a Btk. 212/A. § rendelkezéseinek körében problémásnak látszik, érdemes megvizsgálni az erőszakos magatartás esetleges egyéb formáit is. E körben ismét érdemes utalni az OKRI kutatási jelentésének a kialakult (vagy inkább kialakulóban lévő?) joggyakorlat tapasztalataiból merített megállapításaira, amelyek az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások között felsorolják például a sértett használati tárgyainak szándékos meg-

rongálását, megsemmisítését, nyakláncának leszakítását, illetve a törés-zúzást (tipikusan közös étkészlet, bútorok, nyílászárók tekintetében).⁴⁸

A dolog elleni erőszakos magatartások megítélésénél a garázdaság tekintetében kialakult gyakorlat követhető, a dolog elleni erőszakos magatartás lényegi eleme (mint egyébként a dolog elleni erőszaké is) e bűncselekmény tekintetében is a rendeltetésellenes ráhatás lehet. A dolog ellen irányuló támadások esetén az alapeseti, vétségi besorolás is helyeselhető. A kérdés e tekintetben inkább az, hogy a tisztán dolog ellen irányuló (tehát nem személyre átháramló) – lényegében rongálásnak minősülő vagy ahhoz hasonló, de anyagi kárt nem okozó – magatartásokat valóban e tényállás és annak ezen alakzata keretében kívánjuk-e büntetni. E tekintetben három megoldás kínálkozik. Elsőként az, hogy a kapcsolati erőszak alapvetően személy (és azon keresztül a család) elleni bűncselekmény maradjon, míg a dolog elleni támadások vagy dolog elleni bűncselekménynek (esetleg a garázdaságnak) minősüljenek. Másodikként az, hogy a dolog ellen irányuló magatartások védelme tartozzon kizárólag a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének b) pontja alá az ott írt keretben. Harmadikként pedig az, hogy ha a dolog elleni erőszakos magatartást elfogadjuk a kapcsolati erőszak elkövetési magatartásának – és a gyakorlat egyelőre ezt teszi –, akkor annak vétségi, alapvetési besorolását megtartva, a személy elleni erőszakos cselekmény tényállásban elfoglalt helyének megváltoztatásával az alapeset kizárólag és kifejezetten a dolog elleni erőszakos magatartásokra korlátozódjon.

A közvetlenül ugyan dologra irányuló, de személyre áttevődő, átháramló erőszakos magatartás (például a nyaklánc leszakítása) tekintetében ugyancsak a garázda erőszakos magatartás kapcsán leírt megközelítést látom indokoltnak, vagyis annak megítélése a személy elleni és a dolog elleni erőszakos magatartás szabályainak együttes alkalmazásával történhet: ha személy elleni jellegében eléri a tetteges becsületsértés, a támadó jellegű erőszakos magatartás vagy a testi sértés szintjét, úgy azok szerint kell besorolni a kapcsolati erőszak megfelelő alakzatába is. Ha ezeket a szinteket nem éri el az erőszakos magatartás, úgy a dolog elleni jellegének rendeltetésellenességét kell vizsgálni, és a dolog elleni erőszakos magatartás kapcsán vázolt megközelítési módok szerint lehetne megítélni.

Az OKRI kutatási jelentése az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások között felsorol több verbális magatartást is (becsmérlés, trágár beszéd, üvöltözés, számonkérés).⁴⁹ Létezik olyan jogelméleti megközelítés, amely – bár igen sommás megállapítással – osztja ezt a véleményt.⁵⁰ Mivel azonban az erőszakos magatartás – ha a jogalkotó ragaszkodik ehhez a terminushoz – támadó jellegű fizikai ráha-

⁴⁸ GARAI: i. m. 41. o.

⁴⁹ GARAI: i. m. 41. o.

⁵⁰ BELOVICS–MOLNÁR–SINKU: i. m. 239. o.

tást feltételez, a kizárólag verbális támadások álláspontom szerint nem sorolhatók ezen elkövetési magatartás alá. Ha a jogalkalmazásban mégis ilyen gyakorlat mutatkozik, akkor az erőszakos magatartás egységes értelmezésének körében a jogbiztonság megbomlott. Az erőszakos magatartás alsó határa ugyanis a kapcsolati erőszak bűncselekménye esetén sem vihető lejjebb, mint az erőszak nyombani bekövetkezésére utaló fenyegető fellépés,⁵¹ ami már túlmutat a pusztán verbális támadáson. Az erőszak nyombani bekövetkezésére utaló fenyegető fellépés viszont már (személy elleni) erőszakos magatartásként bírálendő el.

Ha pedig a becsmélés, trágár beszéd, üvöltözés, számonkérés tekintetében eltekintենek az erőszakosság követelményétől, úgy e cselekmények leginkább a (verbális) becsületsértésnek feleltethetők meg, a jogalkotó azonban a nem tetteleges becsületsértést – legalábbis kifejezetten – nem emelte be a kapcsolati erőszak törvényszövegébe.

Végül, a verbális magatartásoknak a kapcsolati erőszak elkövetési magatartásaként történő elfogadása ellen felhozható egy további logikai alapú érv is. Eszerint súlyát tekintve a fenyegetés szintjét el nem érő verbális magatartások (így a becsmélés, trágár beszéd, üvöltözés, számonkérés) és a már erőszakos magatartásnak tekintendő erőszak nyombani bekövetkezésére utaló fenyegető fellépés között helyezhető el maga a „klasszikus” fenyegetés [ami természetesen nem éri el a 212/A. § (2) bekezdésének b) pontjában értékelt fenyegetéssel kényszerítés szintjét]. Verbális jellegéből adódóan a fenyegetés sem lehet erőszakos magatartás.

A fenyegetést egyébként – helyesen – az OKRI kutatási jelentése sem sorolja fel az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások között.⁵² Ennek oka vélhetően az, hogy az akár rendszeres fenyegetőzés elleni védelmet a büntető törvényben alapvetően a zaklatás tényállása hivatott biztosítani, amelynek keretében értékelést nyerhet a rendszeresség, és minősített esetet alapoznak meg egyes hozzátartozói és egyéb személyi kapcsolatok is. Árulkodó továbbá az is, hogy maga a jogalkotó sem emelte be a kapcsolati erőszak bűncselekményébe elkövetési magatartásként a zaklatást.

Mindebből arra is következtethetünk, hogy ha a fenyegetés a kapcsolati erőszak elkövetési magatartása nem lehet, hanem az továbbra is a zaklatás keretén belül értékelendő, akkor a fenyegetésnél enyhébb becsmélést, trágár beszédet, üvöltözést és számon-

kérést sem indokolt a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti szinten (legfeljebb – az előrehozott védelem szellemében – ennél enyhébb új alakzatként) a kapcsolati erőszak tényállásában értékelni; de biztosan nem az erőszakos magatartás fogalmának keretében).

12. Konklúzió

A társadalmi üzenetérték és a dogmatikai beilleszthetőség mérlegére helyezve a kapcsolati erőszak törvényi tényállását, megállapítható, hogy a jogalkotó magasabb társadalmi üzenetértékkel bír, de a dogmatikai beilleszthetőség szempontjából nehezebb megoldást választott, és ennek kivitelezését a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában foglalt erőszakos magatartás – különösen a személy elleni erőszakos magatartás – tekintetében nem látom tökéletesnek.

A személy ellen irányuló formájában az erőszakos magatartás – a tetteleges becsületsértéshez viszonyítottan – nem a megfelelő helyen került elhelyezésre a tényállásban, vagy pedig hibás döntés volt a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában büntetni szándékozott magatartásokra a büntetőjogban már kialakult jelentéstartalommal bíró erőszakos magatartás megjelölést alkalmazni.

A dolog elleni erőszakos magatartások és a tisztán verbális magatartások szerkezeti elhelyezése megfelelhet a jogalkotó szándékának és a büntetőjog dogmatikai rendszerének is, azonban ezek tekintetében nem helyes az irányultságra nem utaló erőszakos magatartás fogalmának alkalmazása a jelenlegi formában.

Az OKRI kutatási jelentése alapján is megállapítható, hogy a jogalkalmazás kísérletet tett a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában foglalt erőszakos magatartás tartalommal történő megtöltésére, ez azonban részben a büntetőjog dogmatikai rendjébe ütköző megoldásokhoz vezetett. Véleményem szerint az OKRI kutatási jelentésének végkövetkeztetései és kisebb volumenű változtatást szorgalmazó *de lege ferenda* javaslatai sem alkalmasak a Btk. 212/A. § (1) bekezdésének a) pontjában foglalt erőszakos magatartás dogmatikai beilleszthetőségével kapcsolatos kételyek eloszlatására. Ezzel szemben, a kapcsolati erőszak elkövetési magatartási rendjének a büntetőjog dogmatikai rendszerébe történő pontosabb beillesztése érdekében – e tekintetben – a tényállás szerkezetének vagy legalább a kifejezésválasztásnak jogalkotó általi újragondolása indokolt.

⁵¹ ERDŐSY–FÖLDVÁRI–TÓTH: i. m. 349. o.

⁵² Vö. GARAI: i. m. 41. o.